

1/2024

BESKYDY

zpravodaj chráněné krajinné oblasti

Foto: S. Prečan

Velké šelmy v Beskydech – sledujeme je již 40 let

Pasou krávy a vyrábějí sýry ve městě

Příroda Rožnova

Jak získat peníze na ochranu zvířat před vlky?

Invazní druhy a co nám o nich říká legislativa

Jmelí – je chráněné, nebo je lepší se ho zbavit?

Léto roku 1914. V Sarajevu je spáchán atentát na Františka Ferdinanda d'Este a co přijde pak, všichni z dějepisu víme. Způsobí to velké změny v Evropě. Jen o pár měsíců dříve byl na trojmezí u obce Hřčava zastřelen poslední beskydský vlk. Pokud se Vám nechce počítat, je tomu už 110 let. Od té doby z našich hor vymizela řada citlivých druhů, méně náročné se úspěšně rozšířily a jiné, zejména teplomilné, k nám dorazily z jihu. Příroda se mění, tak jak se proměňují naše požadavky na krajinu. S tím se pomalu vytrácí jedinečnost hospodaření, tradice, folklór, a naopak se rozmáhá globalizace a uniformita. V takové chvíli by se člověk mohl zaradovat z příchodu nových druhů, které na první pohled obohatí naši přírodu. Jenže tito novousedlíci většinou znamenají problém. Nemají nepřátele, a naopak se zde chovají agresivně. Někdy v bitvě o místo pod sluncem vytlačují původní druhy, jako třeba křídlatka veškerou bylinnou vegetaci podél toků. Jindy s sebou přináší nové nemoci, které naše druhy naprosto decimují. Raci signální, původem ze Severní Ameriky, přinesli do našich řek račí mor. Nemoc natolik vražednou, že slovo mor je na místě. A „za humny“ se objevila asijská sršeň, která dokáže lovit včely u úlů tak vytrvale, až zničí celé včelstvo. Říkáme jim invazní druhy a je jich v přírodě čím dál více. Udržet tyto „výtečníky na uzdě“ můžete pomoci také vy.

František Jaskula

Velké šelmy v Beskydech – sledujeme je již 40 let

Dana Bartošová

Po zřízení CHKO Beskydy v roce 1973 se pozornost místních zoologů zaměřila na ochranu vzácné fauny včetně velkých šelem, jejichž výskyt je typický pro Karpaty, kam oblast Beskyd geograficky patří. Původní beskydští rysy, medvědi a vlci byli do konce 19. století prakticky vyhubeni, ale díky návaznosti Beskyd na slovenská pohoří obývaná početnými populacemi velkých predátorů se během 20. století postupně začali vracet. Na území nově vyhlášené CHKO Beskydy byl prokázán výskyt několika rysů a téměř každoročně byla zjištěna také přítomnost medvědů. Od r. 1994 zde žijí také vlci. Po vstupu ČR do EU (2004) byla CHKO Beskydy vyhlášena za evropsky významnou lokalitu velkých šelem (dále jen EVL Beskydy).

Historie sledování a ochrany šelem v CHKO Beskydy

V roce 1984 začala Správa CHKO Beskydy s pravidelným každoročním monitoringem velkých šelem formou jednorázového mapování (zjednodušeně „sčítání“), které v CHKO Beskydy probíhá dodnes – letos, tj. v r. 2024, se konalo po 40. Akce probíhá vždy tak, že během 2–4 dnů procházejí dobrovolní účastníci horské lokality a hledají pobytové znaky šelem (stopy, trus, kořist). V prvním, asi dvacetiletém období byl takto sledován výskyt rysů a medvědů, později také vlků. Výsledek „sčítání“ vždy z velké části závisel na počasí, protože jen za ideálních sněhových podmínek se podařilo zachytit alespoň přibližný počet různých jedinců. Podle těchto údajů a podle poznatků získaných průběžně během roku, byla rysí populace odhadována na 10–17 rysů. Počet medvědů se pohyboval mezi 1–5 jedinci v různých letech. Početnost vlků zjišťována od r. 1994 silně kolísala, což odpovídalo informacím, bohužel vesměs anonymním, o nezákonném lovu příchozích vlků a vznikajících vlčích smečků.

Odchyt rysů a vyvrácení pochyb o výskytu vlka

Sledováním pobytových znaků rysů, vlků a medvědů v CHKO Beskydy bylo a je možné zjišťovat především přítomnost a plošné rozšíření těchto šelem. Zkvalitnění monitoringu umožnilo využití moderní techniky – fotopastí, chlupových pastí, sběr vzorků trusu apod. s následným rozbořem DNA, využití telemetrie. Díky těmto novým možnostem lze nyní určit konkrétní zvířata, jejich pohlaví a věk, i genetické vazby mezi nimi. V období 2011–2014 byl realizován projekt AOPK ČR „Monitoring velkých šelem v EVL Beskydy“, kdy se kromě získání

Medvědice Ema u stržené laně v oblasti Lysé hory zdokumentována 16. 2. 2019 při sčítání velkých šelem v CHKO Beskydy. Tato šelma nestrávila zimu v brlohu, ale aktivně si opatřovala potravu lovem a sběrem živočichů a využíváním vhodné vegetace. Jídelníček si zpestřovala vylupováním včelínů. Foto: F. Jaskula

podrobnějších poznatků o šelmách podařilo odchytit 4 rysy (1 samice a 3 samci), opatřit je telemetrickým obojkem a sledovat jejich pohyb. Zatímco rysice se většinou zdržovala na menším prostoru, samci se pohybovali na rozsáhlém území. V rámci projektu se poprvé podařilo fotopastí zachytit vlka a jednoznačně potvrdit dříve zpochybňovaný výskyt této šelmy rozbořem sebraných vzorků vlčího trusu na DNA. Další potvrzení znamenal nálezní mladé vlčice v r. 2012 usmrčené motorovým vozidlem na silnici u Valašského Meziříčí. Náhrady za vlčí škody na nedostatečně zabezpečených hospodářských zvířatech (ovce, kozy, malá telata) však Správa CHKO Beskydy vyřizovala již od roku 2000, kdy začal platit zákon č. 115/2000 Sb. a vlci jako původci škody byli prokazováni jen podle pobytových znaků. Ke škodám způsobeným vlky docházelo téměř každoročně, ale někteří pochybovači v té době tvrdili, že skuteční vlci zde nežijí a že se jedná o zdivočelé psy nebo o křížence vlka a psa.

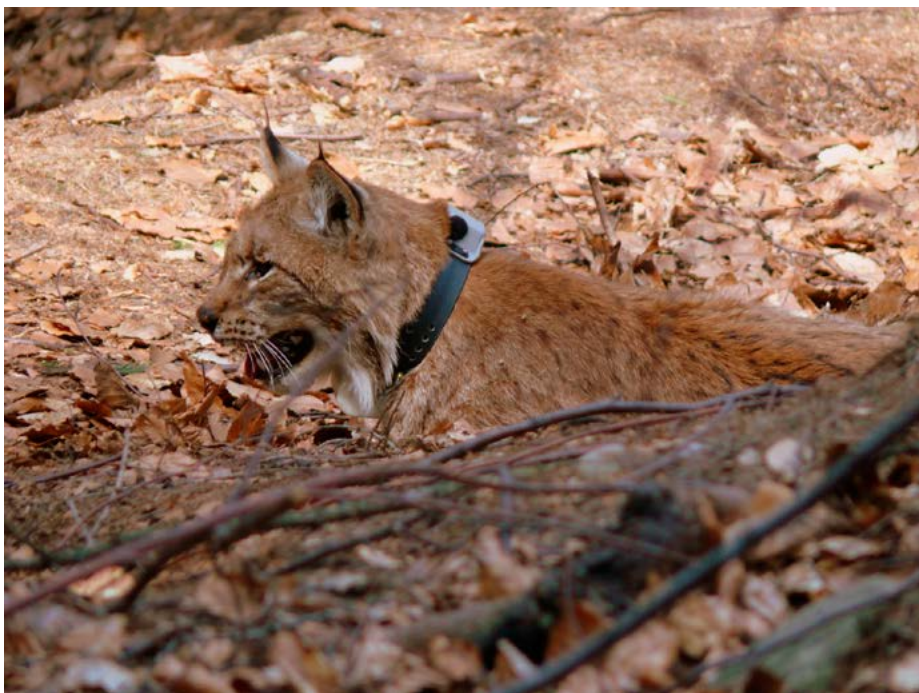
Medvědi v centru zájmu

Největší zájem veřejnosti i médií však vždy způsobili medvědi. Zatímco většina medvědů se snaží žít skrytě a lidem se vyhýbá, výrazně na sebe upozornili tři jedinci. V roce 2000 to byl medvědí samec zvaný Míša z Brodské, který po dobu 3 měsíců působil velké škody na hospodářských zvířatech na Vsetínsku. Medvěd údajně vyrůstal

na Slovensku v zajetí, odkud uprchl nebo byl vypuštěn – v CHKO Beskydy byl nakonec odchycen, odvezen do chomutovské ZOO, ze které utekl a byl zastřelen. V roce 2012 se několik dnů zdržoval mladý medvěd v oploceném vojenském areálu v Hostavovicích, kde ho odhalily kamery. V období 2018–2020 se v CHKO Beskydy a jejím okolí pohybovala mladá medvědice a působila zde škody na ovcích a včelstvech. Byla často pozorována a dokumentována. Tuto medvědici, původně považovanou za mladého samce, se na jaře r. 2019 podařilo odchytit. Dostala jméno Ema a po dobu 5 měsíců byla telemetricky sledována. Do oblasti Beskyd přicházeli většinou mladí medvědi z Malé Fatry. Podle sdělení Správy CHKO Kysuce jsou v posledních 10–15 letech migrace medvědů západním směrem stále řidší. Souvislost je nutno hledat především ve zhoršené propustnosti krajiny pro velké savce a migračních tras, které využívají.

Současná situace

Podle aktuálních poznatků za období 2023–24 (fotopasti, telemetrie, pobytové znaky, analýza DNA) žije v CHKO Beskydy a na sousedním území CHKO Kysuce kolem 10 dospělých rysů a několik mláďat. Do uvedené oblasti zasahuje 5 vlčích smečků. Počty rysů a vlků se v průběhu roku mění. Medvěd hnědý se v posledních letech objevuje v Beskydech spíše jen přechodně. Jeho výskyt je poměrně vzácně zaznamenáván v klidněj-

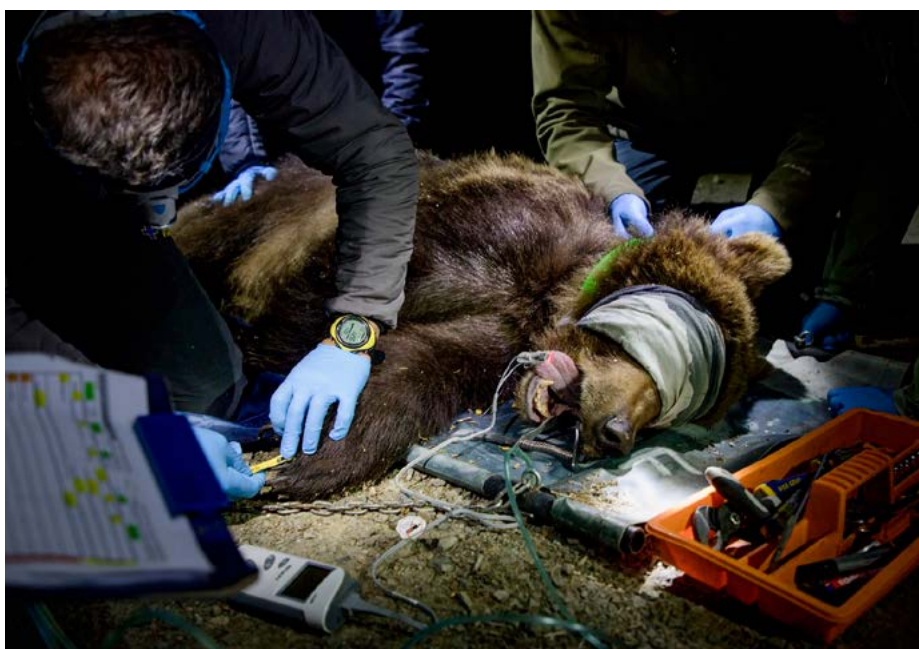

Nejvíce telemetrických obojků se podařilo nasadit rysům. Za celou dobu využívání této technologie v Beskydech jich bylo 12. Z vlků byli telemetricky sledováni 3 jedinci (mladé vlčice). Naproti tomu u medvěda se odchyt a instalace telemetrie podařily pouze jednou – u medvědice Emy.
Foto: F. Jaskula

1 rysí samec (2x) a 3 vlci (mladé vlčice). V roce 2023 zahájila Mendelova univerzita v Brně nový tříletý mezinárodní projekt Interreg Central Europe – LECA, který má podpořit soužití lidí a velkých šelem v oblasti Karpat. Velmi důležitým krokem při ochraně velkých šelem a jejich životního prostředí je vymezení biotopu vybraných druhů (vlk, rys, medvěd) v rozsahu nutném pro zachování jejich existence na území ČR. Ochrana biotopu musí být zohledněna při územním plánování (biotop je součástí územně analytických podkladů). Biotopem je celé území CHKO Beskydy včetně migračních koridorů uvnitř CHKO i mimo ni.

Zůstanou velké šelmy v Beskydech?

CHKO Beskydy navštěvuje stále více lidí (turisté, cyklisté, motoristé, houbaři, v zimě lyžaři a snowboardisté), což nepříznivě ovlivňuje existenci živočichů náročných na klid. Velkou pomoc by místní fauně přineslo zřízení funkčních klidových zón. Vyžadovalo by to úpravu příslušné legislativy i řadu opatření v praxi. Kromě účinné ochrany jednotlivých šelem a jejich životního prostředí je nezbytné, jak již bylo výše uvedeno, chránit, případně obnovit síť migračních koridorů propojujících horské celky obývané velkými savci. Tato naprosto zásadní podmínka pro udržení kvalitního genofondu a zdravých populací vzácných šelem se týká nejen Beskyd a sousedních slovenských pohorí, ale celých Karpat a všech území s výskytem rysů, vlků a medvědů. ■

Při odchytu a nasazování telemetrického obojku volně žijícím zvířatům se vědcům naskytne vzácná příležitost zvíře detailně prohlédnout a provést základní vyšetření a odběry krve a tkání, například na genetickou analýzu.
Foto: F. Jaskula

ších lesích javornické části CHKO Kysuce. V posledních 3 letech neměla Správa CHKO Beskydy o přítomnosti medvědů na území CHKO věrohodné informace, ale v květnu 2024 byl na Zlínsku prokázán výskyt medvědího samce a medvědice s odrostlým medvidětem.

Výzkum a ochrana

Výzkum je zaměřen především na monitoring populací těchto skrytě žijících druhů. Aplikovaná ochrana druhů spočívá nejen v ochraně horských oblastí s jejich trvalým výskytem, ale i tras, které propojují jednotlivá pohoří a umožňují kontakt dílčích populací. Na sledování a ochranu těchto migračních cest (tzv. migračních koridorů) velkých šelem a dalších velkých savců, zejména při

jejich křížení s cestní a železniční sítí, se zaměřily tři mezinárodní projekty, kde mezi zkoumaná území patřila i CHKO Beskydy: projekt TransGREEN (2017–2019), projekt ConnectGREEN (2019–2021) a projekt SaveGREEN (2020–2022). Nezávisle na těchto již ukončených projektech probíhá v CHKO Beskydy a jejím okolí dlouhodobý monitoring velkých šelem, na němž Správa CHKO Beskydy spolupracuje s Hnutím DUHA, s Mendelovou univerzitou v Brně i se Správou CHKO Kysuce. Průběžně jsou prováděny odchyt šelem a odchycená zvířata jsou sledována pomocí telemetrie. Doposud bylo celkem (včetně výše uvedených 4 rysů v rámci projektu „Monitoring velkých šelem v EVL Beskydy“) odchyceno a telemetricky sledováno 12 rysů (samci i samice, z toho

Pravidelné sčítání velkých šelem, které se v Beskydech koná každou zimu už 40 let, je stále důležitým zdrojem dat o pohybu a velikosti populací těchto vzácných zvířat. Foto: D. Bartošová

Geologie a geomorfologie Rožnova

František Šulgan

Geologie

Místa jsou významná z hlediska geologického, geomorfologického, paleontologického, didaktického nebo jako geoturistická zajímavost. Ne vždy ale může geologická zajímavost přinášet prospěch zde žijícím obyvatelům. Příkladem je Důl Frenštát.

Celé území Rožnova a okolí je součástí flyšového pásma Vnějších Západních Karpat. Beskydy jsou tvořeny horninami z usazenin, které vznikaly v moři Tethys, v prostoru asi dnešní severní Afriky. Nejstarší horniny na území Rožnova jsou z období druhohor 100 až 145 mil. let staré.

Jak vznikaly Beskydy?

Před asi 90 milióny let, nárazem africké a evropské desky moře ustoupilo a z usazenin vznikly usazené horniny (jílovce, pískovce nebo slepence), začaly se zvedat a přesouvat v podobě tzv. příkrovů přes sebe na původní evropský kontinent. Přes 3 000 m vysoké příkrovy se k nám od jihu na naše dnešní území začaly nasouvat před asi 15 milióny let. Koncem třetihor se ještě příkrovy rozlámaly. Některé části poklesly, jiné byly vyzdviženy (např. Moravskoslezské Beskydy, a tedy i Radhošť, Velký Javorník nebo Kamenárka). Později se od jihovýchodu nasouvala další část usazených hornin, které vznikaly ve třetihorách (stáří hornin 65 až 23 mil. let). Tak vznikaly Vsetínské vrchy, a tedy i Tanečnice nebo Soláň. Rozhraním těchto dvou příkrovů je Rožnovská brázda – údolí, kterým protéká Rožnovská Bečva. Ve čtvrtohorách byly Beskydy přemodelovány již jen minimálně. Jílovce, pískovce či slepence se hlavně vlivem vody začaly znovu rozpadat na jíl, písek či štěrky. Kolik toho voda odnesla, když nejvyšší vrcholy Beskyd jsou dnes jenom kolem 1 000 metrů vysoké? A podobu Beskyd voda modeluje dodnes.

Významné geologické lokality

V Rožnově bylo zatím popsáno 7 významných geologických lokalit. Jednou z nich je nám známá „Skalka“ v blízkosti mostu na Bučiskách. Je to ukázka tzv. „divokého flyše“, ukládání jílu, písku a štěrku v divokém prostředí. V jílovci byly nalezeny zbytky drobných živočichů (dírkovců) z období svrchní křídly, stáří 83 až 72 mil. let. Na stěnách pískovců můžeme vidět nerovnosti při ukládání písku i stopy živočichů.

Rožnovsko je chudé na minerály. Nejčastějším minerálem je křemen, který často vypadá ze slepenců. Při troše štěstí najdeme chalcedon nebo tmavě červený jaspis.

Část kostry ryby rodu *Lepidopus*. Foto: F. Šulgan

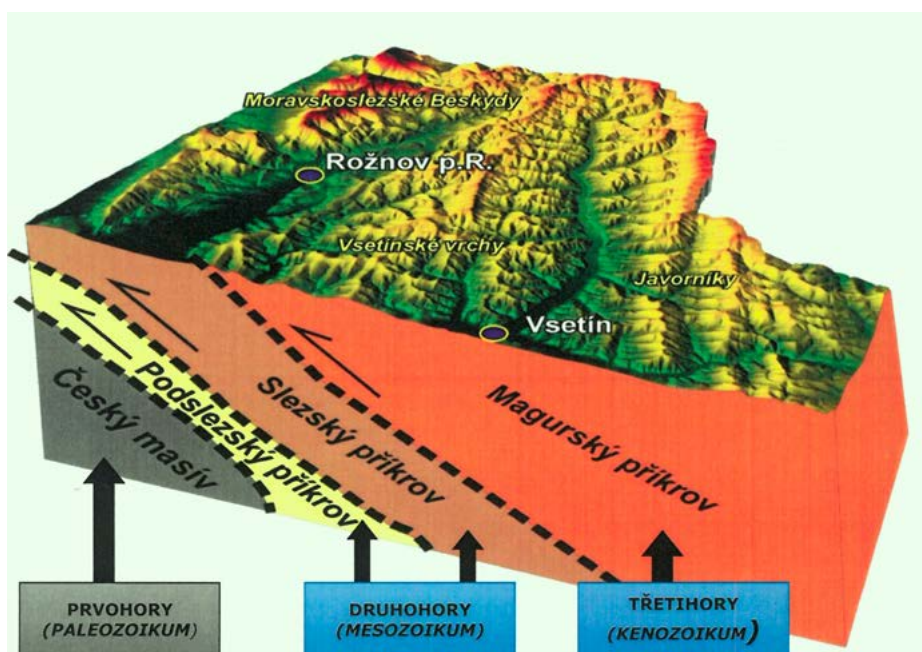

Schéma geologie Beskyd (s využitím podkladu Ostravské univerzity).

Důl Frenštát a léčivý pramen

Těžaři hledali uhlí i na území Rožnova. V místní části Horní Paseky byl v roce 1964 realizován vrt s označením NP 536. Byla zde nalezena silně mineralizovaná, železnatá, jodová minerální voda, velmi podobná jako v lázních Darkov. Vrt je vyhláškou Ministerstva zdravotnictví zařazen jako přírodní léčivý zdroj minerálních vod ČR.

Paleontologie

V Rožnově p. R. bylo objeveno několik druhů ryb z období oligocénu (34 až 23 mil. let). Ryby rodu *Lepidopus* ještě dnes žijí ve vo-

dách Středozemního moře nebo podél pobřeží Afriky.

Mezi největší ryby patřila tkaničnice. V Rožnově byla nalezena lebka jedince dlouhá asi 25 cm. Paleontolog Tomáš Příkryl z Akademie věd ČR v roce 2007 uvedl, že celá ryba by měřila úctyhodných 175 cm.

Mnohem častěji nacházíme stopy živočichů (**ichnofosilie**) v pískovcích z období druhohor, tedy z období, kdy na souši kralovali dinosauři. Například cestou na Velký Javorník nebo Radhošť můžeme na pískovcích najít jejich „cestičky“, když to byla ještě hromada písku. Nejčastějšími nálezy jsou stopy

mořských koryšů pod názvem *Ophiomorpha*. Za zmínku stojí **první nález *Scolicia plana* na území Rožnova** ze srpna 2023.

Zemětřesení

Geofyzikální ústav AV ČR sestavil mapu maximální očekávané intenzity zemětřesení. Dle stupnice MSK-64 se naše oblast nachází ve stupni 6 z 12stupňové škály. V ČR jsou posuzovány stavby na zatížení zemětřesením od roku 1954. Pro všechny stavby platí od roku 2004 evropská seismická norma Eurocode 8.

Radon

Při zakládání staveb potřebujeme zjistit množství radonu v horninách. Je to zdraví nebezpečný plyn, který stoupá ze země. Rožnov a okolí je územím s nízkým rizikem výskytu radonu.

Geomorfologie

Horopisně patří území Rožnova do velkého celku Západních Karpat. Severní část Rožnova lemuje hřeben Moravskoslezských Beskyd (konkrétně Radhošské hornatiny), střed vyplňuje sníženina Rožnovské brázdy a jižní část Rožnova tvoří Hostýnsko-Vsetínská hornatina (konkrétně Vsetínské vrchy). Rožnovská brázda se člení na okrsky Vigančické pahorkatiny s nejvyšším vrcholem Poskla (576 m) a vrcholy Rysová (554 m) nebo Hradisko (522 m) a Zašovské pahorkatiny s nejvyšším vrcholem Chlácholov (558 m) anebo vrcholem Láz (547 m). Nad zvlněnou krajinou vystupují izolované vyvýšeniny tvořené odolnějšími pískovcovými a slepencovými horninami – tzv. tvrdoše (např. Hradisko). Reliéf katastru města Rožnova je rozmanitý a velmi členitý. **Nejvýše položeným místem Rožnova je Velká Polana** na hřebenu Radhoště (980 m). **Nejnižší položeným místem je soutok Rožnovské Bečvy a Starozuberského potoka (350 m)**. Vyskytují se zde i osamělé skalní útvary, velmi odolné vůči erozi (**mrázové sruby**). Největší je na Kamenárce (860 m). Rozpadající se jílovce nebo pískovce svah neudrží a působením vody a gravitace se tato část území odděluje a vzniká **sesuv**. Nejrozsáhlejší sesuvy jsou na severních svazích Hradiska. Menší na Kozáku nebo Kyčeře.

Lomy

Největší, dnes již opuštěné pískovcové lomy se nacházejí v Tylovicích a Házovicích. V Házovicích se zbytky měkkých pískovců drtily na písek. Na Rysové se těžily křemité jílovce (menility) a používaly se na zpevnování cest. Malé lomy byly po celém katastru města.

Projekt Geologie a geomorfologie Rožnova

V roce 2004 realizovala ZO ČSOP Radhošť pod výše uvedeným názvem projekt, díky kterému obdržely všechny základní školy k výuce tištěné informace a praktický doplněk – dvě krabice hornin, nerostů a ichnofosilií z území Rožnova. ■

Co děláme pro motýly (a další hmyzáky)

Vojtěch Bajer

Hmyzu dramaticky ubývá, oproti stavu před 30 lety jsme dnes na čtvrtině jeho množství! Roky se v Beskydech snažíme o změnu. Jak naše péče zaměřená na motýly vypadá?

V následujících letech s podporou evropských peněz – a díky dofinancování dárců – počítáme s péčí na desítkách luk rozptýlených po Beskydech. I přes to, že všechny žádosti ještě nemáme schválené, na některých loukách už od jara pracujeme. A tak nám nezbyvá než doufat, že to do konce roku klapne.

Ovce pro motýly

Kdysi jsme louky jen vyřezávali a sekli. Dnes jsou tu našimi hlavními (spolu)pracovníky ovce. Máme jich přes 150 a paseme je v pěti stádech. Kvůli některým vzácným druhům můžeme leckde pást jen na jaře a pak nejdříve až na konci léta. Na to jsou neocenitelné naše valašky, ochotné žrát i to, čím by většina jiných plemen pohrdla. Někdy taková pastva „stojícího sena“ nevypadá dobře a ani botanikům se občas moc nezdá. Ale v krajině, kde ostatní louky padnou za obětí jednotným termínům zemědělských dotací skoro naráz, je to z pohledu hmyzu dobře.

Mozaika je nejlepší

Taky ne vždy sečeme nedopasky. A některé části vynecháváme úplně, aby zůstaly stát i na zimu – to jsou pro hmyz nejlepší útočiště. Samozřejmě se to nesmí dlouhodobě opakovat na stejných místech, aby se nehromadila stařina. I proto začínáme mnohem víc kombinovat pastvu a sečení tak, aby se různě překrývaly. A snažíme se o střídání termínů pastvy a sečení mezi lety. Trochu

chaos, ale ten příroda miluje. K tomu ještě někde dosazujeme rostliny, které motýli potřebují pro svůj vývoj. Vypadá to příliš jako zahrádkaření? Možná, ale spolupracujeme s odborníky, kteří naše výsledky dlouhodobě sledují. A už ty dosavadní nebyly špatné: Třeba kriticky ohrožený modrásek černoskvřinný nově objevil některé naše pastviny. A ten jako deštníkový druh ukazuje, že je to prostředí vhodné pro spoustu dalšího hmyzu. Když teď ten zmatek ještě navyšujeme, mohlo by to být lepší. Uvidíme za pár let. ■

Dosazování některých druhů pomáhá rychlejšímu návratu motýlů. Ať už jsou to ty, kterými se živí housenky, nebo ty, které dávají nektar dospělým motýlům. Samozřejmě to má smysl jen v místě, kde takové rostliny chybí a nerostou ani v širším okolí. Foto: V. Bajer

O ovčích se často říká, že to jsou ekologické sekačky. Hezky to zní, ale rozdíl mezi pastvou a sečením je obrovský. Při pastvě si ovce vybírají, něco sežerou, něčemu se vyhýbají. A taky trochu narušují povrch. Vzniká tak hodně pestré prostředí, které hmyz v sousedících sečených loukách nikdy nenajde. Foto: V. Bajer

Pasou krávy a vyrábějí sýry ve městě

Na farmu Miroslava Horuta je to jen 6 minut autem z centra Rožnova pod Radhoštěm. Nebo pěkná hodinová pěší vycházka (3,5 km).

Manželé Horutovi hospodaří v podhůří Beskyd více než 20 let. V současné době udržují 110 hektarů luk a pastvin. Veškeré objemné krmení pro zvířata si tak obstarávají sami. Chovají dojné krávy plemene červená straka. Vybrali si je proto, že jsou vitální a nejsou moc náročné. I když méně dojí, mléko je kvalitnější, má více tuku a bílkovin a je lepší pro domácí zpracování.

Přes 10 let se věnují výrobě mléčných výrobků od svých krav jako sýry, tvaroh, máslo a jogurty. Zpracování, prodej výrobků a administrativu má na starosti žena Lucie. Farma má navíc „označení BIO“, což znamená, že hospodaření je ekologické. Dodržují se přísná kritéria mléčné výroby pod veterinárním dohledem a také se dbá na tradici a důstojný život chovaných zvířat. Krávy se pasou venku na pastvinách.

Čím jsou pro tebe Beskydy, proč hospodaříš právě tady?

Hospodařil tu už můj děda a pradědové mých rodičů. Přišlo mi od dětství přirozené v tom pokračovat. Po studiu Střední školy zemědělské a přírodovědné (dříve SZEŠ) v Rožnově pod Radhoštěm jsem tedy měl jasno. Žena šla na zkušenou do světa – přes tutéž střední školu byla u sedláků v Německu i Švýcarsku.

Pro nás má smysl zpracovat místní produkt, prezentovat se jím a nabízet jej místním lidem – aby měli výrobky z tohoto prostředí. Ne pouze chovat krávy, aby odvezlo nákladní auto mléko a další kamion dobytek na porážku. Motivací pro mě jsou i jiné místní farmy, kde se to daří, například ve Valašské Bystřici. Pro jiné farmy jsme naopak příkladem my.

Jaké vidíš výhody a nevýhody hospodaření v CHKO?

V chráněné krajinné oblasti mají lidé pocit, že jsou v čistém prostředí a je zde hodně zeleně. Oceňují také, že máme svou čistou vodu z hor. Je zde také regulována zástavba, jinak by byly všude mobilheimy a podobně. I tak zástavba rychle pokračuje, na mnoha pozemcích, kde pasu, jsou vlastníci rádi, že je udržují, protože jsou přesvědčeni, že se tam bude časem stavět. Lidé často nerespektují, že někdo chová hospodářská zvířata, a že to má mimo jiné i přínos pro krajinu a udržování tradice Beskyd.

Jako nevýhodu, že jsme v CHKO, beru omezení v zornění půdy a v hnojení. Co se týče vlků, ke konfliktům u nás naštěstí nedochází, telata rodíme vevnitř. Myslím si, že zde postupně velké šelmy ztrácí prostor a ke konfliktům může docházet také kvůli narůstajícímu počtu lidí v Beskydech. Lidé se zabydli všude na horách... Vnímám zvýšený počet turistů v lesích, i v noci – třeba v jedenáct hodin večer jdou lidé s čelovkami na Radhošť. Sleduji také, jak krajina zarůstá a pokud je něco jednou převedeno v katastru nemovitostí na les, těžko se to z lesního pozemku zpátky převádí na louku nebo pastvinu.

Miroslav a Lucie Horutovi hospodaří v Beskydech víc než 20 let. Na své farmě v Rožnově vyrábí z kravského mléka například jogurty nebo sýry. Foto: P. Kutílková

Jak jste se dostali k výrobě sýrů?

Máme sýry rádi i ostatní mléčné výrobky a zpracováním si vylepšujeme „kešflou“ naší faremni ekonomiky. Výkupní cena za mléko je nízká – 9 až 10 Kč za litr (navíc v dané kvalitě a míře tučnosti). Životní úroveň se zvyšuje, ale lidé nechtějí platit více za potraviny. Legrační je srovnání, že za litr piva jsou lidé ochotni dát i 200 Kč. Přijde mi tak nutné mléko zpracovat přímo na farmě. Funguje to například v Rakousku, ve Francii... Zpracování produktů na farmách v ČR podporuje i Program rozvoje venkova Ministerstva zemědělství.

Co je na výrobě sýrů nejtěžší?

Nadojit – zpracovat – zabalit – a pak čekat na lidi, kteří si jej koupí ☺ Kultury pro sýry máme nakoupeny a přidáváme je přesně podle norem – zatím se nám tedy nestalo, že by se nějaký sýr nepovedl. Hygienické kontroly jsou přísné, ale největším kontrolorem jsou pro nás zákazníci – zda jim výrobky chutnají, nebo ne. Máme už také vyzkoušenou teplotu, kterou musíme mít v místnosti pro sýry nastavenou. Není to však tak jednoduché, že se zpracuje mléko na bochník sýra a nechá se jen uležet. Tvaroh nebo jogurt se kontroluje za 6 hodin, sýry se musí dvakrát až třikrát otočit, než jsou hotové. Nejsložitější byla výroba sýra, který jsme obalovali v popelu a propichovali stéblem slámy – ten už neděláme. Náročnější je vyrobit zrající sýry. Každý týden, ze začátku i dvakrát týdně, po dobu tří měsíců se musí otáčet a očistit kartáčem.

Hospodaříte ve městě, které má 16 tisíc obyvatel. Máte tak zajištěn odbyt pro své výrobky?

Není to takové, jak jsme si původně představovali. Místní lidé dávají přednost nákupům v supermarketech. Máme i stálé zákazníky a přes sezónu k nám zavítají turisté, ale jezdí k nám také šéfkuchaři hotelů. Myslím, že by se více mohly zapojit místní školy a školky. Mohlo by se to vše více provázat – ochrana přírody, ekologické hospodaření... Často jen lidé mluví, jak se chovají „eko“. Přineseme sýry na nějakou akci, lidé jsou nadšení, vše jim chutná, ale málokdo si přijde něco koupit. Třeba v Itálii mají v obchodech kolem farem vše místní a lidé jsou zvyklí si to kupovat. Věřím ale, že lidé se místo dobrého oblečení a aut budou více soustředit na kvalitní potraviny.

Všechny produkty mají certifikaci Bio, což je dobré nejen pro zdraví zákazníka, ale také pro krajinu, kde se dobytek pase. Foto: archiv M. Horuta

Co doporučuješ začínajícím zemědělcům?

Je obtížné pouštět se do tohoto typu podnikání. Musí se počítat s vysokými náklady. Bez strojů se neobejdou, s tím souvisí také půjčky a drahý servis strojů... Problém je dnes i sehnat dostatek pozemků k hospodaření. Pak také zaměstnat pár lidí, a hlavně je zaplatit. Je to každodenní práce – v dojárně se nikomu moc pracovat nechce, dojení je „špinavá práce“... Hodně drobných zemědělců končí, jinde si vydělají mnohem více a mají víkendy, dovolenou... Spíše vidím možnost mít malou „hospodárku“ při zaměstnání jako koníček.

Je to každodenní činnost, ráno od půl osmé až do desíti večer. Soboty, neděle, svátky... V neděli se navíc většinou vyrábí, ať je zboží na týden. Věnujeme tomu se ženou opravdu hodně času. Stále máme nějaké plány, přemýšlíme i o změně technologie dojení. Ale i tak mě tato práce baví. Snažím se mít dobrou a spokojenou zvířata a jsem s nimi opravdu rád. ■

Miroslav vytahuje mobil a odmítá přichodzí hovor. Zaujme mě rozbitý displej. „Kdybych jej neměl v kapse, tak mi tehdy kráva nechtě propíchla rohem nohu“.

Více o farmě zde:

<http://www.biofarmaroznov.cz/>

Za rozhovor děkuje Petra Kutílková

Foto: archiv M. Horuta

Farma Miroslav Horut je členem Asociace soukromého zemědělství ČR (ASZ ČR)

Výhody vidí v dostupnosti informací a možnosti zastupování farem při jednání s úřady, s poslanci... Oceňuje také dobrou komunikaci.

ASZ ČR je sdružením regionálních asociací soukromých zemědělců, které jsou sdružením fyzických osob – jednotlivých sedláků. Vznikla v roce 1998 a v současné době je v ní 40 regionálních asociací a dalších deset zájmových sdružení, která pokrývají celou Českou republiku.

Jejími cílem je trvale udržitelné, multifunkční zemědělství, šetrné k životnímu prostředí s celoplošnou produkcí soukromého i veřejného zboží. Vyvážený ekonomický a ekologický aspekt zemědělské produkce. ASZ úzce spolupracuje s předními institucemi a odborníky na zemědělskou ekonomiku a sama zpracovává a předkládá konkrétní návrhy. Od roku 2008 je ASZ ČR aktivní také v Antibyrokratické komisi ministra zemědělství.

Sdružení se také snaží představit rodné farmy jako celosvětově dlouhodobě nejosvědčenější a nejpřínosnější způsob hospodaření. Mezi nejdůležitější společenské akce patří soutěž o Farmu roku.

Pro přiblížení reality a každodenního života sedláků veřejnosti si můžete poslehnout podcast **Sedláci v éteru**.

<https://www.asz.cz/o-asz/nase-aktivity/podcast/>

Zdroj: <https://asz.cz>

Příroda Rožnova

František Šulgan

Od prvních osadníků, kteří zde začali vytvářet světliny v hlubokých lesích, až po dnešek se příroda Rožnova změnila. Přes všechny tyto změny můžeme ještě dnes obdivovat její pestrost a krásu.

Přírodní zajímavosti města Rožnov pod Radhoštěm

- Geologická minulost sahá až do období křídý (druhohor). Nejstarší horniny jsou 100 až 145 mil. let staré. Více o geologii Rožnova se dozvíte v samostatném článku na stranách 4 a 5.
- Hlavním tokem protékajícím městem je Rožnovská Bečva. Mezi její největší přítoky patří Hážovický potok, potok Kání a Vermířovský potok.
- Vrt NP 536 na Horních Pasekách byl zařazen na seznam „přírodních léčivých zdrojů minerálních vod ČR“ – jako např. Darkov.
- Území města spadá do dvou fyto geografických oblastí – horská (chladnější) do karpatského oreofytika, níže položená (teplejší) do karpatského mezofytika.
- Zoogeograficky patří území města k palearktické oblasti, eurosibiřské podoblasti a zóně karpatských listnatých lesů.
- Zhruba polovinu rozlohy města zaujímají lesy.
- V městském parku s rozlohou 12,1 ha najdeme stromy vysazované i místa navazující druhovou pestrostí na okolní lesy.
- Mezi největší stromy na území Rožnova patří lípa v místní části Hradisko. Má obvod kmene 521 cm a věk se odhaduje na 250 let.
- Najdeme zde mnoho rostlin, které jsou na seznamu ohrožených druhů.
- Volně v přírodě najdeme 11 druhů orchidejí.
- Vyskytuje se zde cca 200 druhů hub.
- Najdeme zde stovky bezobratlých živočichů, 9 druhů ryb, 10 druhů obojživelníků, 6 druhů plazů, 129 druhů ptáků a více než 30 druhů savců, včetně velkých šelem jako jsou vydra, rys, vlk nebo medvěd.
- Mnoho živočichů je na seznamu ohrožených druhů v rámci ČR i EU.
- Od roku 1973 je celé území města součástí Chráněné krajinné oblasti Beskydy a soustavy Natura 2000 – chráněných území evropského významu.
- 1. zóna (nejcennější) představuje asi 5 % rozlohy města, druhá zóna asi 27 %, třetí zóna asi 36 % a čtvrtá zóna asi 32 % rozlohy města.
- Asi 40 % území Rožnova překrývá významné území – Ptáčí oblast Beskydy s výskytem ohrožených druhů ptáků dle směrnic EU.

Lemy potoků, které zůstaly bez výrazných úprav, zdobí na jaře kyčelnice žláznatá. Foto: M. Šulgan

Rožnov pod Radhoštěm je největším městem, které leží celým územím v Chráněné krajinné oblasti Beskydy. Foto: S. Prečan

Na levém břehu Rožnovské Bečvy leží městský park. Byl založen v první polovině 19. století a jeho vznik souvisel s rozvojem lázeňství. Foto: S. Prečan

Bučiny jsou nejhezčí na jaře, když je v nich díky mladým listům krásné světlo. Při stoupání na Černou horu a Radhošť nemůžete takové lesy minout. Foto: M. Šulgan

Lípa na kopci Hradisko, s úctyhodným věkem 250 let, patří mezi místní největší stromy. Foto: archiv Správy CHKO Beskydy

Bobr evropský je noční zvíře a zahlédnout ho je velmi vzácné. O své přítomnosti ale dává vědět typicky ohlolanými stromy kolem řeky Bečvy. Foto: F. Šulgan

Na jaře pobývá v místních tůňích nenápadný obojživelník – čolek obecný. Foto: M. Šulgan

Poměrně běžnou sovou, kterou se vám může podařit ve večerních hodinách slyšet nebo i zahlédnout, je puštík obecný. Na fotce jsou mláďata. Foto: F. Šulgan

Na podmáčených loukách nebo přímo na mokřadech je možné zjara najít orchidej prstnatec májový. Foto: B. Krupová

Největší trable našich nejhojnějších žab

Aneta Valasová

Možná by se mohlo zdát, že skokani a ropuchy jsou úplně všude. Vždyť si většína z nás, kterým je přes třicet, vybavuje „žabince“ neboli snůšky skokanů v každé větší kaluži. Ale kolik takových větších kaluží, tůní či rybníčků za posledních pár let úplně zmizelo? A je žab opravdu pořád tak hodně, jak si pamatujeme? Následující dva velmi důležité faktory žáby v krajině limitují – oba souvisí s lidskou činností, oba mají řešení.

Prvním rizikovým faktorem je hromadné hynutí žab pod koly aut při jejich jarní migraci ze zimovišť na místa, kde se rozmnožují. Migrují takto i několik kilometrů. Ropuchy mají oproti skokanům jednu nevýhodu – pohybují se pomalu a krokem, nedokážou skákat, pod koly aut jich takto skončí opravdu velké množství. Jako příklad uvedeme tzv. kolizní úsek na silnici 1/56 u vodní nádrže Šance. V roce 2023 zde bylo napočítáno 500 přejetých skokanů a ropuch. V tomto roce byly proto v březnu instalovány dočasné záchranné bariéry zamezující tomu, aby migrující obojživelníci hynuli pod koly aut. Speciální fólie instalované u pravé krajnice vozovky měly délku 1 500 metrů. Fólie byly doplněny kyblíky, které bylo nutné denně vybírat. Pomohlo nám to určit druhy a počty zvířat, která se zde pohybují, ale také místa, kde zvířata překračují vozovku v největším počtu. Letos bylo takto do konce dubna zachráněno přes 600 zvířat. Do budoucna bude ale jediným funkčním a dlouhodobým řešením instalace tzv. trvalých bariér (na nejrizikovější úseky). Je nutné také vybudovat speciální tunely či mostky, ke kterým budou trvalé zábrany zvířata navádět a pomohou jim bezpečně překonat komunikaci.

Druhým rizikovým faktorem, na který jsme se letos více zaměřili, jsou tzv. ekologické pasti. V případě obojživelníků jde o nezabezpečené zasněžovací nádrže, požární nádrže a v prostředí Beskyd také desítky starých bazénů u rekreačních objektů. Když už žáby neskončí při jarním tahu pod koly aut, stává se, že je právě takovéto nádrže lákají k rozmnožování. Nakladou tu snůšky, ale už se po hladkém a příkrém povrchu nádrží nedokáží dostat ven a hromadně zde hynou. Podobně pak ale dopadají i jejich potomci po metamorfóze (pozn. red. přeměně na dospělé žáby) – i pro drobné žabky jsou tato místa pasti, ze které se nedokáží dostat ven. Jako příklad můžeme uvést jeden starý bazén v katastru obce Řeka, odkud byly letos zachráněny tisíce pulců skokanů, cca 7 000 metamorfovaných jedinců, desítky čolků horských a kuněk žlutobříchých. Řešením

Ropuchy se oproti jiným žábám pohybují pomalu, a proto končí pod koly aut nejčastěji. Foto: V. Tomášek

i u těchto nádrží je instalace bariér či jiná technická úprava tak, ať nejsou pro obojživelníky, ale ani pro další skupiny živočichů, nebezpečné. Další, a ještě lepší možností je úprava nádrží do takové podoby, aby dospělí jedinci po vykladení snůšek, ale i drobné žabky po metamorfóze mohli z nádrže bez problému vylézt. Takto neprijdou žáby o místo k rozmnožování. Neméně důležité je ale také

vytváření či případná obnova tůní v krajině tak, aby byl dostatek přirozených lokalit k rozmnožování.

Bez obojživelníků mohou naše vodní ekosystémy přijít o významné živočichy nejen pro fungování přirozených procesů, ale také pro nás – žáby jsou významným predátorem komárů, muchniček, much a dalšího „otravného“ hmyzu. ■

Díky těmto záchranným bariérám kolem vodní nádrže Šance se letos na jaře podařilo zachránit stovky zvířat – převážně žab. Foto: V. Tomášek

Budiž světlo!

Marie Popelářová

Nikdo z nás nechce dlouho zůstat v tmavém tunelu. Život potřebuje světlo a tmě se podvědomě bráníme. Stejně to má většina živých tvorů na naší planetě. Světlo je holt jedna ze základních podmínek života. Také louky, se všemi rostlinami, které ji tvoří, jsou světlomilné.

Bez světla proto rostliny postupně chřadnou. Udržet louku, pastvinu nebo mokřad s dostatkem světla znamená kosit ji, pást a chránit před zarůstáním keří a stromy. Nic nového pod sluncem. Správa CHKO Beskydy prostřednictvím vlastníků a nájemců hlídá zachování bezlesí hlavně v nejcennějších stanovištích s výskytem vzácných druhů rostlin a bezobratlých. Finančním prostředkem je nám „Program péče o krajinu“ (PPK) a „Podpora obnovy přirozených funkcí krajiny“ (POPFK).

V minulých dvou letech se třeba podařilo vykloučit vzrostlé nálety javorů a osik na mezích v Přírodní památce Stříbrník a navazujících pozemcích (obec Hovězí) nebo v Dinoticích (Halenkov), a to v součtu na ploše 2 hektarů. Krávy a ovce pasoucí se na jalovcových pasících často nestačí likvidovat nálety dřevin, které by chtěly pasínek postupně zahalit

do lesního šera. S likvidací náletu se musí pomáhat i tady systematickým vyřezáváním. Jen v loňském roce se na pastvinách vyřezalo minimálně 5 ha ploch. Třeba na Radošově (obec Zděchov), Ježůvce (Horní Bečva), Koncové (Velké Karlovice), Uherské nebo v Kýchové (Huslenky).

S úporným ostružiníkem se zase statečně perou hospodáři na Losovém (Huslenky) nebo na Poskle (Hutisko-Solanec).

Vysvobodit okraje luk z područí stromů a křovin se loni podařilo také na Kozinci (obec Oldřichovice), v Boří (Zubří), na Dílech (Valašská Bystřice) nebo na lesní loučce na Makytě (Huslenky). Každá lokalita má přitom svá specifika, která je dobré zohledňovat – jako ponechání starého dřeva nebo vzácnějších keřů.

Ve vyjmenovaných příkladech likvidace náletu musí zaznít i zmínka o loňském obnovení sadu v Mořkově. Ještě o loňském jaru „nebylo pro les sad ani vidět“. Vedle jabloní tady už dnes rostou špendlíky, švestky, třešně, sladkoploďý jeřáb, hrušně a další. V příštích letech se budeme těšit na rozkvetlý sad i louky a pastviny, které si vydechly od tmy tmoucí. Aneb – budiž světlo! ■

Výřez v Přírodní památce Stříbrník.
Foto: M. Dvorský

Starý ovocný sad v Mořkově – před výřezem.
Foto: M. Popelářová

Po výřezu, likvidaci ostružiny a po dosadbě dalších ovocných stromů. Foto: M. Popelářová

Obnova holin po kůrovci jinak

Tomáš Myslikovjan

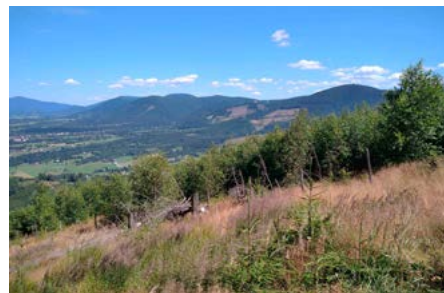
O tom, že smrkové lesy hlavně v nižších polohách, mimo oblast svého přirozeného rozšíření, chřadnou a hynou – zejména v důsledku napadení kůrovci – ví snad asi každý. Ale jak je to s využitím tzv. pionýrských dřevin?

V přírodě po nějakém mimořádném narušení (disturbanci), například vlivem větrného polomu nebo požáru, začne na náhle osluněných plochách probíhat přirozený proces – sukcese, tedy změny ve vývoji ekosystému pomocí pionýrských dřevin (bříza a osika, ve vyšších polohách také jeřáb či vrby). Tyto dřeviny dobře snášejí nehostinné prostředí holin, od prvního roku velmi rychle rostou a brzy začínají plodit velké množství semen. Záhy kolonizují nové prostředí natolik, že vytvoří přípravný les pro náročnější dřeviny rostoucí v jejich zástínu.

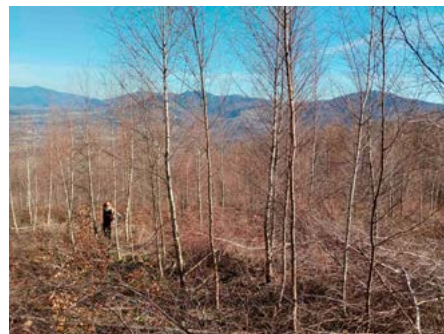
Přírodě blízké lesnictví by mělo tyto přírodní zákonitosti respektovat a také ekonomicky

využívat ve svém hospodaření. Bohužel standardní praxe je i v případě velkých, tj. mnohahektarových, holin taková, že se bezprostředně po těžbě vysazují dřeviny lesa závěrečného, zejména buk, aniž by se využilo vlastností a výhod pionýrských (přípravných) dřevin. Dochází tak mimo jiné k degradaci a erozi lesní půdy.

Správa CHKO Beskydy iniciovala v roce 2016 pokusný výsev břízy na rozsáhlé kalamitní holině po zhruba padesátileté smrkové výkácené v důsledku hynutí smrku na Malém Javorníku (Biskupské lesy, LS Ostravice). Dosazen byl buk a postupně javory, duby, třešně či jedle. Ukázalo se, že plocha nejen rychleji zarůstá se všemi ekologickými přednostmi, ale současně dochází k úspoře nákladů, neboť výsev je levnější než výsadba sazenic. Rychle rostoucí pionýrské dřeviny také brzy produkují dřevní hmotu, která se může jako palivové dříví také dříve prodat. Ekologické se tak stává i ekonomickým. ■

Oplocenka s břízou (jaro 2022, cca 5 let od výsevu). V popředí plocha s klasickou výsadbou smrku, v pozadí zleva Lysá hora, Smrk, Kněhyně-Čertův mlýn, Nořtí, Stolová, Radhošť. Foto: T. Myslikovjan

Výřez po 7 letech od výsevu – díky prosvětlení budou ostatní dřeviny lépe růst. Foto: T. Myslikovjan

Jak získat peníze na ochranu zvířat před vlky?

Michaela Běčáková, Petr Wolf

Preventivní opatření před útoky velkých šelem (zejména vlků) na hospodářská zvířata jsou dnes zejména v příhraničních oblastech ČR už téměř nutností.

Tato opatření mohou být až ze 100 % hrazena z Operačního programu Životní prostředí 2021–2027, aktivity 1.6.1.2 Předcházení, minimalizace a náprava škod způsobených vybranými zvláště chráněnými druhy živočichů. Chovatelé si tak mohou pořídít lepší ohradníky, výkonnější zdroje a baterie, solární panely, SMS alarmy, košáry, zradidla, fotopasti, plašiče či dokonce pastevecké psy včetně příspěvku na jejich veterinární péči. K žádosti je nutné doložit projektovou dokumentaci včetně příloh, které vyžadují pravidla dotace, a potřebná vyjádření příslušných úřadů. U chovatelů podnikajících v zemědělské prvovýrobě je podmínkou mít elektronický podpis, neboť žádosti bude Státní fond životního prostředí přijímat přes internetovou aplikaci IS KP21+. K veškerým úkonům však mohou chovatelé někoho pověřit a udělit mu plnou moc. Projektem navržené zabezpečení hospodářských zvířat musí být dle aktuálního znění standardu Ochrana hospodářských zvířat před útoky velkých šelem a přímé výdaje min. 50 000 Kč bez DPH. Chovatelé, kteří nepodnikají v zemědělství, mohou o dotaci žádat u Agentury ochrany přírody a krajiny České republiky (AOPK ČR). Více informací najdete na stránkách <https://dotace.nature.cz/>.

Kromě dotací na preventivní opatření AOPK ČR vyplácí tzv. náhradu újmy za ztížení pastvy hospodářských zvířat. Stát

přispívá na náročnější kontrolu ohrad včetně údržby. Program slouží i ke krytí nákladů spojených s častější kontrolou pasených zvířat, s přeháněním stád, se zabezpečením v době porodů či zimování. Je možné uhradit stálý dohled pastevice a v případě využití pasteveckého psa i náklady na chov (krmivo, veterinární péče) tohoto psa. Krátké shrnutí základních faktů k dotaci i informace k náhradám újmy si můžete přečíst také na stránce <https://www.navratvlku.cz/>. ■

Sítové ohradníky jsou v Beskydech nejčastější formou ochrany stád ovcí před vlky. Foto: M. Běčáková

Kterak zadržet vodu v krajině a jaké jsou možnosti dotací

Radim Jarošek

Zadržování vody v krajině je téma, které se v poslední době v médiích objevuje poměrně často. Úmysl je to obecně jistě chvalyhodný, ale otázkou je, jak jej prakticky uchopit.

Jednou z možností je využít dotace, které nabízí resort životního prostředí a k nim patří i dva programy, které administruje Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. Jsou to Operační program Životní prostředí (OPŽP) a Národní plán obnovy – Podpora obnovy přirozených funkcí krajiny (NPO-POPFFK). Z obou mohou žadatelé – obce, fyzické i právnické osoby, spolky apod. – získat příspěvek na řadu aktivit.

Uvedme pár příkladů: stavba a obnova malých vodních nádrží včetně odbahnění, vytváření a obnova tůň a mokřadů, revitalizace vodních toků, vybudování zasakovacích příkopů a průlehů, eliminace odvodnění. Výše příspěvku se pohybuje od 60 % do 100 % způsobitelných nákladů na realizaci podle typu akce a je možno financovat i zpracování projektové dokumentace. OPŽP je určen pro větší akce s náklady 250 tis. až cca 5 mil. Kč, NPO-POPFFK jej doplňuje, neboť z něj je možno poskytnout dotaci do 250 tis. Kč. Každý z obou programů se poněkud liší v procesu administrace, nicméně společně mají to, že opatření musí být cíleno na biodiverzitu a zadržování vody.

S tím souvisí povinnost žadatele zohlednit v projektu standardy AOPK ČR, což jsou oborové normy, které stanovují, jaké parametry má mít a jak má být využívána vodní nádrž, tůň, revitalizace apod. Všechny potřebné informace o obou programech najdou případní žadatelé na stránkách AOPK ČR: <https://dotace.nature.cz/evropske-dotacni-programy>. Na nich jsou rovněž uveřejňovány termíny výzev,

kdy je možno na naše regionální pracoviště Moravskoslezské podávat žádosti. Ze zkušeností doporučujeme před podáním žádosti záměr konzultovat, nejlépe již na samém začátku, aby se vychytaly všechny případné nejasnosti a projekt byl kvalitně připraven. ■

Na AOPK ČR si můžete podat žádost o příspěvek například na vybudování tůň. Foto: P. Kutílková

Invazní druhy a co nám o nich říká legislativa

Veronika Kalníková

Za nepůvodní považujeme ty druhy, které byly na naše území člověkem jak neúmyslně zavlečené, tak záměrně dovezené a pěstované třeba jako okrasné rostliny, chované v akvakulturách atp.

Předmětem našeho zájmu jsou především nepůvodní invazní druhy. O tom, že jsou invazní, mluvíme až ve chvíli, kdy se v cizí krajině samy intenzivně a nekontrolovatelně šíří a ohrožují nebo nějakým způsobem omezují druhy domácí. Na nových stanovištích dokáží měnit jejich ekologické vlastnosti (u rostlin např. pro ostatní druhy nepříznivou změnou chemismu půdy, obohacením okolí o živiny) a negativně ovlivňovat biologickou rozmanitost. Mnohé invazní druhy způsobují hospodářské škody, svými monotónními porosty mění krajinný ráz a mohou zapříčinit zdravotní potíže, jako jsou pylové alergie či dotykové reakce.

Již dva roky platí nová pravidla nakládání s invazními druhy, které jsou uvedeny na tzv. unijním seznamu. Jedná se o „invazní novělu“, tedy zákon č. 364/2021 Sb. Aktuálně je na unijním seznamu uvedeno 88 druhů rostlin a živočichů, mezi nimi např. bolševník velkolepý, netykavka žláznatá, pajasan žláznatý,

mýval severní nebo americké druhy raků. Invazní nepůvodní druhy zařazené na unijní seznam je zakázáno držet, chovat či pěstovat, prodávat, dovážet, přepravovat a samozřejmě vypouštět je do přírody. Povinnost jednotlivých vlastníků či uživatelů pozemků je provádět opatření k regulaci invazních nepůvodních druhů zařazených na unijní seznam, které odpovídá běžné péči o pozemek v podobě např. pravidelného sečení. V případech, kdy by opatření k regulaci invazních nepůvodních druhů zařazených na unijní seznam vyžadovala složitější, náročnější zásah, je jejich provedení povinen zajistit příslušný orgán ochrany přírody a po vlastníku či uživateli pozemku se požaduje provedení těchto opatření strpět.

Novela rovněž umožňuje využití zavedených institutů v podobě uzavření dohody k provádění péče o pozemek zaměřené na regulaci invazních nepůvodních druhů, včetně možnosti poskytnutí finančního příspěvku.

Jako u všech takto problematických druhů je důležité podrobné zmapování jejich výskytu. To pomáhá nově zajišťovat projekt AOPK ČR – Mapování a monitoring invazních druhů. (<https://www.nature.cz/mapovani-a-monitoring-invaznich-druhu>). ■

Invazní rostlina křídlatka. Foto: B. Krupová

Doporučené materiály, články a příručky

<https://www.ochranarskaprurucka.cz>

<https://invaznidruhy.nature.cz/invazni-druhy-z-unijnihoseznamu>

<http://invaznidruhy.nature.cz/odkazy>

<https://www.salamandr.info/poradna/nazev-clanku-poradny-6>

Jmelí – je chráněné, nebo je lepší se ho zbavit?

Věra Polochová

Jmelí je poloparazitický keř, který má schopnost dlouhou dobu růst na stromě, ale také ho může během několika let zahubit.

Jmelí má zvláštní kořinky (haustoria), kterými prorůstá do dřeva větve i kmene a odebírá stromu vodu, čímž ho po nějaké době natolik oslabí, že způsobí jeho úhyn. Stromy, které mají korunu napadenou více než z poloviny, většinou doporučujeme ke kácení. Pokud jmelí neroste na obvodu koruny (a dalo by se tedy odstranit výraznějším obvodovým řezem) nebo pouze v jedné její části, kterou lze redukovat, je téměř nemožné strom ořezat bez výrazného poškození. Při ošetření se proto držíme arboristických standardů.

Jak dostat jmelí ze stromu?

Stromu s dobrou vitalitou a v dobrém zdravotním stavu se pokoušíme pomoci odstraněním jmelí. Nejpoužívanější metodou je odřezání větve alespoň 0,5 m od místa růstu jmelí tak, aby nedocházelo ke zpětnému prouštění jmelí z haustorií. Další možností je vylomit keřík z větve, ale zde často dochází

k opětovnému rychlému nárůstu. Ke stejným výsledkům docházíme i při postřiku jmelí přípravkem Cerone 480+, který způsobí rozpad keříků, ale nezahubí haustoria, takže v následujících letech se obrost vrací. Návratnost jmelí po ošetření uvedenými metodami je různě rychlá, ale bohužel téměř stoprocentní. Nejlepší metodou tak zůstává hlubší řez kombinovaný s postřikem na místech, kde řezat nelze (kmen, kosterní větve). Obecně platí, že jakýmkoliv opakovaným odstraňováním keříků v intervalu alespoň 2–3 roky lze další rozvoj napadení dlouhodobě blokovat.

Existují dotace na odstraňování jmelí?

V případech skutečně významných stromů je možné na ošetření stromů od jmelí čerpat příspěvek, podání žádosti lze konzultovat na regionálním pracovišti Moravskoslezské AOPK ČR. K financování plošné likvidace jmelí na větším území, např. na celé části katastru obce nebo v parku, je vhodný Operační program Životní prostředí. Přípravu rozsáhlejšího záměru je vhodné začít na vedení obce. Další informace: <https://dotace.nature.cz>. ■

Foto: J. Müller

Projdete suchou nohou...

Radhošť

Letitá nepříjemnost a nespokojení turisté – rozsáhlá „bažina“ na hřebenové cestě mezi Radhoštěm a Velkou Polanou – je minulostí. V minulém roce zde byl vybudován tzv. povalový chodník. Turisté tak již nemusí hledat alternativní cestu houštinami, aby se přes tento kritický úsek dostali. Nový, cca 110 m dlouhý a 2 m široký, vyvýšený dřevěný chodník byl zhotoven na základě dohody AOPK ČR, Správy CHKO Beskydy a Městských lesů Rožnov pod Radhoštěm. Finanční prostředky na tuto akci byly poskytnuty z dotačního titulu NPO-POPFK.

Na Velké Polaně potěšil povalový chodník turisty, kteří v těchto místech pravidelně překonávali na pěší stezce velké a trvalé bažiny. Foto: J. Müller

Smrk

Necelé dvě desítky dobrovolníků vybudovaly na druhé nejvyšší hoře Beskyd, Smrku, téměř 90 metrů povalových chodníků přes bahnitá a zamokřená místa na vrcholové plošině hory. Devadesát metrů nevypadá nijak oslnivě, kdo ale někdy stoupal na tuto horu s jakoukoliv zátěží, musí smeknout nad odhodláním a vytrvalostí budovatelů. Veškerý materiál bylo potřeba nahoru vynést, což obnášelo cca 90 vynásek v délce 1 km s převýšením 100–130 m. Podařilo se to nejen díky nadšení dobrovolníků, kteří přijeli z celého regionu, ale i díky řadě náhodně kolemjdoucích turistů, kteří neváhali a pomohli s vynáškou těžkých smrkových fošen a modřínových trámků. Občerstvení a trička pro dobrovolníky zajistily sponzorské firmy (Regiojet a Kofola), materiál a jeho dopravu hradila z Programu péče o krajinu AOPK ČR, Správa CHKO Beskydy. V rámci projektu Stezky z lásky dobrovolníci opravují a obnovují turistické stezky po celé ČR. V Beskydech se takto již pracovalo pod Malým Polomem či u Bocanovic. (mlr, leh)

Povalový chodník na Smrku vybudovali za podpory AOPK ČR dobrovolníci v rámci projektu Stezky z lásky. Foto: J. Müller

Memoriál Josefa a Petry Vavrouškových již po třicáté, tentokrát v Beskydech

Docent Josef Vavroušek byl prvním a posledním československým ministrem životního prostředí. Byl také mezinárodně uznávaným odborníkem, vědcem, pedagogem, filantropem a vizionářem. V roce 1991 uspořádal na zámku Dobříš první celoevropskou konferenci ministrů životního prostředí. O rok později jako vedoucí československé delegace na Summitu Země v Rio de Janeiro předložil návrh reformy OSN. Byl také zakladatelem a prvním předsedou Společnosti pro trvale udržitelný život (1992).

Od roku 1995, kdy spolu se svou dcerou Petrou zahynul v lavině v Západních Tatrách, se na jejich počest každoročně konají vzpomínkové akce.

Ve dnech 17.–19. 5. 2024 se Memoriál Josefa a Petry Vavrouškových konal v Beskydech.

Akci pořádala česká a slovenská Společnost pro trvale udržitelný život (STUŽ) ve spolu-

práci s dalšími organizacemi. Záštitu převzal a osobně se aktivně zúčastnil hejtman Zlínského kraje Ing. Radim Holíš.

Třídenní akce se tradičně skládala z konferenční a exkurzní části, přičemž první z nich zahrnovala odbornou část (Udržitelná budoucnost České a Slovenské republiky). Vystoupili zde přední čeští a slovenští odborníci na ochranu přírody, životního prostředí a trvale udržitelný život. Prezentovány byly nejen připravované a realizované projekty v Rožnově p. R., ale i problematika ochrany přírody a rekreačně turistických záměrů v celých Beskydech. Exkurze přiblížily nejen turistické, rekreační a přírodní krajinářské hodnoty regionu, ale i příklady dobré praxe (například projekt CÉRKA – spočívající v netradičním využití prostoru černouhelného dolu Frenštát po jeho zasypání pro potřeby rozvoje obce). (jas)

Foto: P. Kutílková

Stromy – dárek pro Beskydy

Dostat hodnotný dárek, nebo se ho vzdát a poslat dál. Co byste si vybrali? 629 zaměstnanců automobilky Hyundai se rozhodlo oželeť dar od firmy a peníze v té hodnotě věnovat na péči o Beskydy. Díky tomu ČSOP Salamandr vloni a letos vysázel mnoho tisíc sazenic stromů na místech, kde to pomůže vzácným druhům, třeba tetřevovi. Sázelo se do profídlých porostů, stromky tak pomohou zlepšit les na mnohem větší ploše, než kdyby přišly

na paseky. Hyundai navíc už čtvrtým rokem spolufinancuje péči o 50 hektarů cenných beskydských luk, nejen sečení a pastvu, ale třeba i podrobné sledování motýlů. Nebo dosazování rostlin, které z luk vymizely, a právě motýlům pomohou na louky se vrátit. Pokud byste chtěli pro Beskydy také něco udělat, mrkněte na <https://www.salamandr.info/> a ozvěte se. (VB)

Kam se poděla Správa CHKO Beskydy?

Od 1. ledna 2024 došlo u Agentury ochrany přírody a krajiny ČR, která spravuje také CHKO Beskydy, k určité změně. Do té doby dvě samostatná regionální pracoviště – Správa CHKO Beskydy a Správa CHKO Poodří – se nově sloučila do regionálního pracoviště Moravskoslezského. To se skládá ze šesti oddělení, konkrétně oddělení Správy CHKO Beskydy (vedoucí Mgr. Jiří Lehký), Správy CHKO Poodří (vedoucí Mgr. Daniel Kletenský), oddělení péče o přírodu a krajinu (vedoucí Ing. Jaroslav Müller), oddělení administrace krajinotvorných programů (vedoucí Mgr. Věra Polochová), oddělení

sledování stavu biodiverzity (vedoucí Mgr. Ivona Knebllová) a provozního oddělení (vedoucí Bc. Zbyněk Sovík). Ředitelem nového regionálního pracoviště je Mgr. František Jaskula. Sídlo Moravskoslezského pracoviště je v Rožnově pod Radhoštěm a další pracoviště jsou v Ostravě a ve Studénce.

Bližší informace, včetně kontaktů a mapky působnosti, si můžete prohlédnout na webové adrese:

<https://nature.cz/regionalni-pracoviste/rp-moravskoslezske>. (jas)

Rorýs obecný – součást naší městské přírody

Dana Bartošová

Letos v létě se pracovníci Správy CHKO Beskydy setkali s případem, kdy se obyvatelé podstřešního bytu v bytovém domě v Rožnově p. R. dotazovali, jak mají postupovat, když se k nim přes stupačky (šachty) dostávají rorýsy. Tuto situaci, která je možná častější, je třeba řešit jak z hygienických důvodů, tak v zájmu ochrany rorýsů. Správa CHKO Beskydy se snaží rorýsům pomáhat především zachováním jejich hnízdišť při zateplování budov a záchranou mladých nebo zraněných jedinců, avšak nemá povolení ani možnost provádět stavební zásahy ve vnitřních prostorech budov.

Naopak, majitelé budov jsou povinni zajistit, aby se domy nestaly pastí pro volně žijící živočichy a aby zde nedocházelo k jejich úhynu. Při zjištění dezorientovaných rorýsů uvnitř domu by se obyvatelé bytů měli obrátit na pracovníky, kteří zajišťují údržbu uvedeného bytového domu a domluvit s nimi provedení vhodného zabezpečení šachty – nejlépe mezi šachtou a podstřešním hnízdištěm rorýsů instalovat mřížku, která by zabránila pronikání rorýsů z místa hnízdění do vnitřního prostoru domu. Správa CHKO Beskydy jim může poskytnout seznam odborných pracovníků, které je možné kontaktovat a vhodné požádat o provedení odborného zoologického dozoru.

Rorýs obecný (*Apus apus*) je zařazen mezi zvláště chráněné druhy živočichů v kategorii „ohrožený“. Při letu připomíná vlaštovku nebo jiříčku, poznáme ho však zejména podle pronikavého křiku. Jedná se o tažný druh, který zimuje v Africe a u nás se vyskytuje jen v době hnízdění – od konce dubna do první

poloviny srpna. Počet rorýsů se snižuje především kvůli ničení jejich hnízdišť, ke kterému dochází při zakrývání a zazdívání kruhových podstřešních otvorů v rámci zateplování budov.

Rorýsi mají zakrnělé nožičky. Jejich život se mimo dobu hnízdění odehrává ve vzduchu, kde i během letu spí. Nikdy je nevidíme jen tak někde sedět, protože je to pro ně nebezpečné. Sami nedokážou vzlétnout, musejí takzvaně „spadnout“, aby mohli pokračovat v letu. Proto, pokud uvidíte rorýse na zemi,

určitě se tam nedostal úmyslně. Pomozte mu tím, že ho jemně vyhodíte do vzduchu. Zjistíte-li, že se jedná o zraněného jedince nebo o ještě nezletilé mládě, měli byste ho předat Správě CHKO Beskydy nebo Záchraně stanic v Bartošovicích.

Přestože je tato informace neaktuálnější v období hnízdění rorýsů, příslušné úpravy proti vnikání rorýsů, ale někdy i netopýrů, do podstřešních bytů lze provádět i dodatečně, podle toho, jak se je podaří vyřídit. ■

U staveb je potřeba zajistit, aby rorýsi nepronikali z hnízdišť do vnitřních prostor domu například přes větrací šachty. Foto: P. Orel

BESKYDY – zpravodaj chráněné krajinné oblasti / Ročník XXI, číslo 1/2024. / Vychází 1–2x ročně. / Vydává ČSOP Salamandr (Za Hážovkou 1819, 756 61 Rožnov pod Radhoštěm, tel.: 571 613 241, e-mail: salamandr@salamandr.info, IČ 70238723) ve spolupráci s Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR – RP Moravskoslezské (951425401, moravskoslezske@nature.cz). / Náklad 1 000 výtisků. / Číslo vyšlo na podzim 2024 v Rožnově pod Radhoštěm. / Tisk: GRAFIA NOVA s.r.o., Zášová / Grafika: sumec+ryšková, Prostřední Bečva. / ISSN 2533-5243/ NEPRODEJNÉ

Autoři článků, u kterých není jinak uvedeno, jsou pracovníci Agentury ochrany přírody a krajiny ČR nebo ČSOP Salamandr / Zodpovědný redaktor: Barbora Krupová (ČSOP Salamandr) / Vedení redakční rady: Petra Kutílková a František Jaskula (AOPK ČR, RP Moravskoslezské).

Autoři fotografií: Vojtěch Bajer, Dana Bartošová, Michaela Běčáková, Miroslav Dvorský, František Jaskula, Barbora Krupová, Petra Kutílková, Jaroslav Müller, Tomáš Myslíkovjan, Petr Orel, Marie Popelářová, Stanislav Prečan, František Šulgan, Michal Šulgan, Václav Tomášek, archiv Miroslava Horuta, archiv Správy CHKO Beskydy. Text na poslední straně: Karel Melecký, kresba: Petr Vyoral.

BESKYDY – zpravodaj chráněné krajinné oblasti je periodickou tiskovinou evidovanou pod MK ČR E 17444

Bum!

A dál?

Přijde vám *super* vyděsit někoho k smrti? Jak by bylo vám? Petardy a ohňostroje jdou na nervy zvířatům i lidem. Zkuste si už vymyslet jiné novoroční číslo.

Napsal Karel Melecký, nakreslil Petr Vjoral.

Děkujeme obcím, které omezují na svém území hlučné ohňostroje. Těší nás, že Ministerstvo životního prostředí společně s Ministerstvem zemědělství se zasadily o omezení prodeje pyrotechniky a jejího používání. Novelu zákona připravilo Ministerstvo průmyslu a obchodu. Nově nebude možné používat pyrotechniku kategorie F3 a F2 kolem nemocnic, chovů zvířat a dalších míst.

Toto číslo Zpravodaje vyšlo díky podpoře z programové dotace Města Rožnov pod Radhoštěm a Beskydského pivovárku.

Rožnov

